

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
Του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης
σε συνεργασία με το
ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Επικοινωνιών
με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της ένταξης»

Η ΑΥΤΟΑΝΤΙΛΗΨΗ ΜΑΘΗΤΩΝ ΜΕ ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ
THE SELF PERCEPTION OF STUDENTS WITH LEARNING DISSABILITIES

της
Τσιμάρα Γεωργίας

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται
στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του
Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
του Τ.Ε.Φ – Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο
Πληροφορικής και Επικοινωνιών
με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της
ένταξης»

Εγκριμένο από την τριμελή επιτροπή:

- 1η Επιβλέπουσα: Αγάθη Σταθοπούλου, Συνεργαζόμενη Ερευνήτρια, Ι.Π.Τ. Ε.Κ.Ε.Φ.Ε.
«ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»
2ος Επιβλέπων: Διονύσιος Λουκέρης, Σύμβουλος Α'ΥΠΠΕΘ
3η Επιβλέπουσα: Ζωή Καραμπατζάκη, Συνεργαζόμενη Ερευνήτρια, Ι.Π.Τ. Ε.Κ.Ε.Φ.Ε.
«ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»

Αθήνα
2020

Περίληψη

Η μεταπτυχιακή αυτή εργασία αποτελεί μια βιβλιογραφική ανασκόπηση ερευνών των τελευταίων δεκαετιών που αξιολογούν την αυτοαντίληψη μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες που φοιτούν στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και υλοποιήθηκε στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της ένταξης». Συγκεκριμένα, αναλύονται 14 έρευνες της ελληνικής και διεθνούς ερευνητικής δραστηριότητας και εξάγονται ορισμένα συμπεράσματα σχετικά με τους τομείς της αυτοαντίληψης που επηρεάζονται και διαμορφώνονται από τις μαθησιακές δυσκολίες και τη σχολική επίδοση. Παράλληλα, διερευνάται αν υπάρχουν διαφοροποιήσεις στην αυτοαντίληψη και αυτοεκτίμηση μαθητών με δυσκολίες μάθησης σε σχέση με όσους δεν παρουσιάζουν συναφείς δυσκολίες. Επιπλέον, εξετάζεται ο βαθμός επίδρασης του φύλου και της σχολικής ικανότητας στη διαμόρφωση της γενικής αυτοαντίληψης αυτών των μαθητών. Από την λεπτομερή μελέτη των ερευνών διαπιστώνεται η πολυδιάστατη δομή της αυτοαντίληψης σύμφωνα με την οποία το άτομο αντιλαμβάνεται τον εαυτό του σε σχέση με διάφορους τομείς της ζωής του, η σημασία των οποίων ποικίλει ανάλογα με τη σπουδαιότητα κάθε τομέα για τη ζωή του.

Λέξεις κλειδιά: Μαθησιακές Δυσκολίες, Αυτοαντίληψη, Αυτοεκτίμηση, Σχολική Επίδοση, Μαθητές Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Βιβλιογραφία

Allodi.M.W.(2000).Self-concept in children receiving special support at school. *European Journal of Special Needs Education*, 15(1), 69-78.<https://doi.org/10.1080/088562500361718>

Altermatt, E.R., & Pomerantz (2003).The development of competence-related and motivational beliefs: An investigation of similarity and influence among friends. *Journal of Educational Psychology*, 95, 111-123. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-0663.95.1.111>

American Psychiatric Association (1994). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (4thed.) Washington, DC:

American Psychiatric Association (2013). *The Diagnostic and statistical manual of mental disorders, text revision* (5th ed.). Washington, DC, London, England: Author

Basow, S.A. (1992). *Gender: stereotypes and roles*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole

Bender,W.N. (2004). *Learning disabilities. Characteristics, identification and teaching strategies* (5thed.). Boston, MA: Pearson Education Inc.

Boersma, F. J., & Chapman, J.W. (1992). *Perception of Ability Scale for Students: Manual*. Los Angeles: Western Psychological Services

Burns, B.M. (1982). *Self-concept development and education*.UK: Holt, Rinehart and Winston

Chapman, J. W., & Tunmer, W. E. (1995).Development of young children's reading self- concepts: An examination of emerging subcomponents and their relationship with reading achievement. *Journal of Educational Psychology*, 87, 154-167. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-0663.87.1.154>

Coles, G.S. (1987). *The learning mystique: A critical look at "learning disabilities"*. New York: Pantheon.

Coopersmith, S. (1967).*The antecedents of self- esteem*. San Francisco: Freeman

Covington, M. V., & Beery, R. G. (1976). *Self-worth and school learning*. USA: Holt, Rinehart & Winston.

Crabtree, J., & Rutland, A. (2001). Self- evaluation and social comparison amongst adolescents with learning disabilities. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 11(5), 347-359. <https://doi.org/10.1002/casp.634>

Crocker, J., & Major, B. (1989). Social stigma and self- esteem: the self-protective properties of stigma. *Psychological Review*, 96(4), 608-630. DOI: [10.1037/0033-295x.96.4.608](https://doi.org/10.1037/0033-295x.96.4.608)

Dockrell, J., & McShane, J. (1993). *Children's learning difficulties: A cognitive approach*. Oxford: Blackwell Publishers

Elbaum, B. (2002). The self- concept of students with learning disabilities: A meta- analysis of comparisons across different placements. *Learning Disabilities Research & Practice*, 17(4), 216-226. <https://doi.org/10.1111/1540-5826.00047>

Erikson, E. H. (1995). *Childhood and society*. London: Vintage

Feiring, C., & Taska, L. S. (1996). Family self- concept: Ideas on its meaning. In B. A. Bracken (Ed.), *Handbook of Self- Concept: Developmental, social and clinical considerations* (pp.317-373). New York: Wiley

Gans, A.M., Kenny, C.M., & Ghany, D.L. (2003). Comparing the Self- Concept of Students With and Without Learning Disabilities. *Journal of Learning Disabilities*, 36 (3), 287-295. <https://doi.org/10.1177/002221940303600307>

Gentile, B., Grabe, S., Dolan- Pascoe, B., Wells, B.E., & Maitino, A. (2009). Gender differences in domain- specific self- esteem: A meta- analysis. *Review of General Psychology*, 13(1), 34-45. <https://doi.org/10.1037/a0013689>

Hallahan, D.P., & Kauffman, J.M (1976). *Introduction to learning Disabilities. A Psycho- behavioral Approach*. Ηνωμένες Πολιτείες: Prentice Hall

Hammill, D. D. (1990). On defining learning disabilities: An emerging consensus. *Journal of Learning Disabilities*, 23, 74 - 84. <http://dx.doi.org/10.1177/002221949002300201>

Hare, B.R., & Castenell, L.A. Jr. (1985). No place to run, no place to hide: Comparative status and future prospects of Black boys. In M. B. Spencer, G. K. Brookins, & W. R. Allen (Eds.), *Beginnings: The social and affective development of black children* (p. 201–214). Hillsdale, NJ: Erlbaum

Harter, S. (1982). The perceived competence scale for children. *Child Development*, 53(1), 87-97. <https://doi.org/10.2307/1129640>

Harter, S. (1990). Cause, Correlates and the functional role of global self- worth. A lifespan perspective. In R. Sternberg & Kolligan S.J. (Eds.), *Competence considered* (pp.67-97). New Haven, CT: Yale University Press

Harter, S., & Pike, R. (1983). *The Pictorial Scale of Perceived Competence and Social Acceptance for Young Children*. Denver, CO: University of Denver Press

Harter, S. (1983). Development perspective on the self- esteem. In E.M. Heatherington (Ed.), *Handbook of Child Psychology: Socialization, personality and social development* (pp.275-386), New York: Wiley

Heyman, W.B. (1990). The self- Perception of a Learning Disability and Its Relationship to Academic Self- Concept and Self- Esteem. *Journal of Learning Disabilities*, 23(8), 472-475. <https://doi.org/10.1177/002221949002300804>

Higgins, E.T. (1989). Self- discrepancy theory: What patterns of self- beliefs cause people to suffer? *Advances in experimental Social Psychology*, 22, 93-136. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60306-8](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60306-8)

Humphrey, N. (2002). Teacher and pupil ratings of self- esteem in developmental dyslexia: the role of teachers and peers. *British Journal of Special Education*, 29(4), 29-36. <https://www.researchgate.net/deref/http%3A%2F%2Fdx.doi.org%2F10.1111%2F1467-8527.00234>

Jacobs, D.H. (1983). Learning problems, self- esteem and delinquency. In J.E. Mack & S.L.Ablon (Eds.), *The development and sustaining of self- esteem in childhood* (pp. 209-222). New York: International University Press

Lau, S., & Pun, K.L. (1999). Parental evaluations and their agreement: Relationship with children's self- concepts. *Social Behavior and Personality*, 27(6), 639-650. <https://doi.org/10.2224/sbp.1999.27.6.639>

Leontari, A. (1993). Comparability of self- concept among normal achievers, low achievers and children with learning difficulties. *Educational Studies*, 19, 357-371. <https://doi.org/10.1080/0305569930190309>

Leontari, A. (1994). Comparability of self- concept among normal achievers and children with learning difficulties within a Greek context. *OMEP International Journal of Early Childhood*, 26(1), 19-32. <https://doi.org/10.1007/BF03174276>

Lyon, G.R. (1995). Research Initiatives in Learning Disabilities: Contributions from Scientists Supported by the National Institute of Child Health and Human Development. *Journal of Child Neurology*, 10 (1) 120-126. <https://doi.org/10.1177%2F08830738950100S126>

Marsh, H. W. (1990c). The structure of academic self- concept: The Marsh/Shavelson model. *Journal of Educational Psychology*, 82, 623-636. Retrieved from: <https://pdfs.semanticscholar.org/886b/9470b53db115ae1d1e199ff4ac1b5db47025.pdf>

Peleg, O. (2009). Test Anxiety, Academic Achievement, and Self- Esteem among Arab adolescents with and without learning disabilities. *Learning Disability Quarterly*, 32(1), 11-20. <https://doi.org/10.2307%2F25474659>

Piers, E. V. (1984). *Piers- Harris Children's Self- Concept Scale: Revised manual*. Los Angeles: Western Psychological Services

Pijl, S. J., & Frostad, P. (2010). Peer acceptance and self-concept of students with disabilities in regular education. *European Journal of Special Needs Education*, 25, 93-105. <http://dx.doi.org/10.1080/08856250903450947>

Polychroni, F., Koukoura, K., & Anagnostou, I. (2006). Academic self- concept, reading attitudes and approaches to learning of children with dyslexia: do they differ from their peers? *European Journal of Special Needs Education*, 21(4), 415-430. <https://www.researchgate.net/deref/http%3A%2F%2Fdx.doi.org%2F10.1080%2F08856250600956311>

Purkey, W.W. (1988). An overview of self- concept theory for counselors. An ERIC/CAPS Digest. ERIC Publications

Reid, G. (2003). *Δυσλεξία: Εγχειρίδιο για ειδικούς*. (Γ. Παπαδάτος, Επιμ., & Α. Αντωνίου, Μεταφρ.). Αθήνα: Παρισιάνου Α.Ε.

Renick, M. J., & Harter, S. (1988). *Manual for Self- Perception Profile for Learning Disabled Students*. Denver, CO: University of Denver Press

Romerantz, E.M., & Ruble, D.N. (1997). Distinguishing multiple dimensions of conceptions of ability: implications for self- evaluation. *Child Development*, 68(6), 1165-1180. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1997.tb01992.x>

Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Rosenberg, M. (1979). *Conceiving the self*. New York: Basic Books

Rosenberg, M. (1986). *Conceiving the self*. Malabar Florida: Krieger Publishing Company

Ruby, D., & Grusec, J. E. (2006). Authoritarian parenting in individualist and collectivist groups: Associations with maternal emotion and cognition and children's self- esteem. *Journal of Family Psychology*, 20(1), 68-78. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0893-3200.20.1.68>

Shavelson, R.J., Hubner, J.J., & Stanton, G.C. (1976). Self- concept: Validation of Construct interpretations. *Review of Educational Research*, 46(3), 407-441. <https://doi.org/10.3102%2F00346543046003407>

Shweder, R.A., & Miller, G. (1991). The social construction of the person: How is it possible? In R. Shweder (Ed.), *Thinking through cultures* (pp.41-69). Cambridge, MA: Harvard University Press

Soresi, S., & Nota, L. (2000). A social skill training for persons with Down's syndrome. *European Psychologist*, 5, 34-43. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1027//1016-9040.5.1.34>

Teale, W.H. & Lewis, R. (1980). The nature of students' attitudes toward reading: implications for reading instruction and curriculum development. In: T. Bessell-Browne, R. Latham, N. Reeves & E. Gardiner (Eds) *Reading into 80s*. Adelaide, Australia Reading Association

Vellutino, F., R. (1979). *Dyslexia: Theory and research*. Cambridge, MA: MIT Press.

Vellutino, F.R., Scanlon, D.M., & Lyon, G.R. (2000). Differentiating between difficult-to-remediate and readily remediated poor readers: More evidence against the IQ-achievement discrepancy definition for reading disability. *Journal of Learning Disabilities*, 33(3), 223-238. <https://doi.org/10.1177/002221940003300302>

Wiener, J., & Tardif, C.Y. (2004). Social and Emotional Functioning of Children with Learning Disabilities: Does Special Education Placement Make a Difference? *Learning Disabilities Research & Practice*, 19(1), 20-32. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5826.2004.00086.x>

Wilmshurst, L. (2011). *Εξελικτική Ψυχοπαθολογία. Μια αναπτυξιακή προσέγγιση*. (Η. Μπεζεβέγκης, Επιμ. & Α. Κουλεντανίου, Μεταφρ.). Αθήνα: Gutenberg.

World Health Organization (2016). International statistical classification of diseases and related health problems. *10th revision* (Fifth edition). Avenue Appia, Geneva, Switzerland: WHO Press.

Zenter, M., & Renaud, O. (2007). Origins of adolescents' ideal self: An intergenerational perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92(3), 557-574. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-3514.92.3.557>

Zheng, C., Erickson, A.G, Kingston, N.M., & Noonan, P.M. (2014). The Relationship Among Self-Determination, Self-Concept, and Academic Achievement for Students With Learning Disabilities. *Journal of Learning Disabilities*, 47(5), 462-474. <https://doi.org/10.1177/0022219412469688>

Γιαννέλος, Α. (2003). Διερεύνηση της Αυτοαντίληψης- Αυτοεκτίμησης μαθητών ΣΤ' Δημοτικού και της σχέσης της με τη σχολική επίδοση. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 8, 128-143. Retrieved from <http://www.pi-schools.gr/download/publications/epitheorisi/teyxos8/10.pdf>

Κολιάδης, Εμ. (2002). *Γνωστική ψυχολογία, γνωστική νευροεπιστήμη και εκπαιδευτική πράξη*. Αθήνα: Αυτοέκδοση

Λεοντάρη, Α. (1996). *Αυτοαντίληψη*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Μακρή – Μπότσαρη, Ε. (2001). *Αυτοαντίληψη και Αυτοεκτίμηση. Μοντέλα, ανάπτυξη, λειτουργικός ρόλος και αξιολόγηση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Μακρή – Μπότσαρη, Ε. (2001α). *Πώς Αντιλαμβάνομαι Τον Εαυτό Μου- I (ΠΑΤΕΜ I): Ερωτηματολόγιο με εικόνες για την αξιολόγηση της αυτοαντίληψης μαθητών Α', Β', Γ' Δημοτικού*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Μακρή – Μπότσαρη, Ε. (2001β). *Πώς Αντιλαμβάνομαι Τον Εαυτό Μου- II (ΠΑΤΕΜ II): Ερωτηματολόγιο με εικόνες για την αξιολόγηση της αυτοαντίληψης και της αυτοεκτίμησης μαθητών Δ', Ε', ΣΤ' Δημοτικού*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Μακρή – Μπότσαρη, Ε. (2001γ). *Πώς Αντιλαμβάνομαι Τον Εαυτό Μου- III (ΠΑΤΕΜ III): Ερωτηματολόγιο με εικόνες για την αξιολόγηση της αυτοαντίληψης και της αυτοεκτίμησης μαθητών γυμνασίου*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Μακρή – Μπότσαρη, Ε. (2001δ). *Πώς Αντιλαμβάνομαι Τον Εαυτό Μου- IV (ΠΑΤΕΜ IV): Ερωτηματολόγιο με εικόνες για την αξιολόγηση της αυτοαντίληψης και της αυτοεκτίμησης μαθητών λυκείου*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Μπότσας, Γ., & Παντελιάδου, Σ. (2007). Χαρακτηριστικά παιδιών και εφήβων με Μαθησιακές Δυσκολίες. Στο Σ. Παντελιάδου, & Γ. Μπότσας (Επιμ.), *Μαθησιακές δυσκολίες: Βασικές έννοιες και χαρακτηριστικά*. (σελ. 21-41). Θεσσαλονίκη: Γράφημα.

Νόβα – Καλτσούνη, Χ. (1998). *Κοινωνικοποίηση. Η γέννηση του κοινωνικού υποκειμένου*. Αθήνα: Gutenberg

Παντελιάδου, Σ. (2011). *Μαθησιακές Δυσκολίες και Εκπαιδευτική Πράξη Τι & Γιατί*. Αθήνα: Πεδίο.

Παπαδάτος, Γ. (2010). *Ψυχικές διαταραχές και μαθησιακές δυσκολίες παιδιών και εφήβων*. Αθήνα: Gutenberg.

Πατηνιώτη, & Πολυχρονοπούλου (2014). Αυτοαντίληψη και Αυτοεκτίμηση παιδιών που φοιτούν στα Τμήματα Ένταξης. Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης, 2014, 199-210. <http://dx.doi.org/10.12681/edusc.246>

Πολυχρόνη, Φ. (2011). *Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες*. Αθήνα: Πεδίο

Πολυχρονοπούλου, Σ. (2013). *Παιδιά και Έφηβοι με Ειδικές Ανάγκες και Δυνατότητες*. Αθήνα: ιδιωτική

Πόρποδας, Κ. (2002). *Η Ανάγνωση*. Αθήνα: αυτοέκδοση

Σουσαμίδου, Α. & Αναγνωστοπούλου, Μ. (2017). Η αυτοεκτίμηση και κοινωνική αποδοχή μαθητών τμημάτων ένταξης. *Επιστήμες αγωγής*, 1, 6-20

Σταθοπούλου, Α., Καραμπατζάκη, Ζ., Πανταζοπούλου, Μ., & Παπαδάτος, Γ. (2015). Σχέση μαθησιακών δυσκολιών με την εμφάνιση ψυχολογικών προβλημάτων σε μαθητές Δ/βάθμιας εκπαίδευσης. Πρακτικά 5ου Συνεδρίου Επιστημών Εκπαίδευσης, (1339-1346), Αθήνα: Κέντρο Μελέτης Ψυχοφυσιολογίας και Εκπαίδευσης, Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. <http://dx.doi.org/10.12681/edusc.345>

Στασινός, Δ. (2003). *Δυσλεξία και Σχολείο: Η εμπειρία ενός αιώνα*. Αθήνα: Gutenberg.

Στασινός, Δ. Π. (2013). *Η ειδική εκπαίδευση 2020: για μια συμπεριληπτική ή ολική εκπαίδευση στο νέο- ψηφιακό σχολείο με ψηφιακούς παρατηρητές*. Αθήνα: Παπαζήση

Συγκολίτου, Ε. (2006). *Έννοια του εαυτού και λειτουργικότητα στο σχολείο*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης

Τζουριάδου, Μ., & Μπάρμπας, Γ. (2001). *Μαθησιακές δυσκολίες, γνωστικές προσεγγίσεις*. Αθήνα.

Χατζηχρήστου, Χ. (2011). *Κοινωνική και Συναισθηματική αγωγή στο σχολείο. Πρόγραμμα για την προαγωγή της ψυχικής υγείας & της μάθησης στη σχολική κοινότητα. Διαστάσεις της αυτοαντίληψης, αυτοεκτίμηση*. Αθήνα: Τυπωθήτω

Χατζηχρήστου, Χ. Γ. (2011). *Σχολική ψυχολογία*. Αθήνα: τυπωθήτω